

Special

Durven, delen, doen

Het Innovatieproject van de VO-raad liep op 13 januari af. Tijd om de balans op te maken. De meest bekende deelprojecten zijn Expeditie durven, delen, doen en Expeditie durven, delen, doen II: kwaliteit in beeld. Expeditie durven, delen, doen had tot doel schoolleiders en docenten te helpen de praktijk in de klas en in de organisatie te verbeteren; innovaties werden ondersteund en gewaarborgd met wetenschappelijk onderzoek. In Expeditie II gingen scholen zelf na of hun kleinschalige innovaties het beoogde effect hadden. Expeditie I en II hebben geresulteerd in concrete producten, bijvoorbeeld voor kwaliteitszorg en talentontwikkeling door leerlingen en docenten. Maar volgens programmaleider onderzoek Sietske Waslander zit de belangrijkste winst van het project in het proces: 'Op de Expeditiescholen is een manier van werken ontwikkeld die bijdraagt tot succesvol innoveren. En met die conclusie kunnen we nog jaren verder.'

4

Leerbiografie

Het lijkt wel een complot! School, docenten, leerling en ouders spannen samen in Den Haag om de ambities van leerlingen te verwezenlijken. Een diploma halen, tuurlijk, maar meer dan dat. Eliteschool zeker? Nee, een stapje verder is bon ton op het Johan de Witt.

8

Ongelooflijk

Spiksplinternieuw, ontwikkelingsgericht onderwijs geven en een slagingspercentage halen van 94 procent. Het IJburg College is het gelukt. 'Onderzoek vergroot de effectiviteit van het onderwijs', zeggen ze in Amsterdam.

10

Kwaliteitszorg

Landelijk wekte het onlangs veel kritiek: een instroomnorm voor de havo. Maar op scholengemeenschap Singelland in Drachten zijn ze heel tevreden met die drempel. 'Leerlingen op de juiste plek krijgen, daar gaat het om.'

Verloren onschuld

Expeditie durven, delen, doen is voorbij. Ze heeft belangrijke lessen opgeleverd over onderwijsinnovatie. Neem de tijd en doe het niet alleen. En verwacht niet te snel, te veel.

Het is geen *walk in the park* geworden, Expeditie durven, delen, doen. Maar programmaleider onderzoek Sietske Waslander, in het dagelijks leven hoogleraar sociologie en verbonden aan de TiasNimbas Business School, kijkt er tevreden op terug.

De Innovatiebox is een verzameling van 12 publicaties die resultaten van het Innovatieproject weergeven en de neerslag vormen van vijfjaar innoveren op scholen. School- en projectleiders vertellen waaraan ze drie jaar hebben gewerkt, wat er goed ging en wat niet, en wat het project hen heeft gebracht.

Bestel via www.vo-raad.nl/brochures

Drie jaar geleden startte het project van de VO-raad vanuit de gedachte dat een voorhoede van scholen de weg zou banen voor onderwijsvernieuwing van onderop. Op termijn zouden scholen elders in het land de vruchten plukken die in de innovatiepockets van de Expeditie waren gerijpt.

CONTEXT

Dat was een wat naïeve gedachte, zegt Waslander. Tussentijds overdragen van leerervaringen bleek lastig (zie artikel pagina 10) en transplantatie van innovaties na afloop niet alleen ondoenlijk, maar ook onwenselijk. Wat op de ene school is ontwikkeld, kan niet zo maar overgeplant worden naar een andere school. Het vergt aanpassing aan de nieuwe context, *customizen* zou je kunnen zeggen. 'Directe opbrengsten

van de Expeditie zijn er wel. Er zijn bijvoorbeeld heel bruikbare instrumenten ontwikkeld om talenten van leerlingen - en de ontwikkeling daarvan - in beeld te brengen' (zie pagina 4 van de special). 'Maar de belangrijkste winst van de Expeditie', aldus Waslander, 'zit hem volgens mij niet in dit soort instrumenten, maar veel meer in het proces. Op de Expeditiescholen is een manier van werken ontwikkeld die bijdraagt tot succesvol innoveren. En met die conclusie kunnen we nog jaren verder.' De zestien scholen uit Expeditie durven, delen, doen werden bij de onderwijsvernieuwingen die zij wilden doorvoeren, bijgestaan door onderzoekers: mensen die soms lastige vragen stelden, het proces even ophielden om nog eens terug te kijken, doorvroegen naar specifieke doelen. Het leidde tot een cyclus van plan, do,

Tekst Monique Marreveld
Foto Verbeeld Fotografie

zijn gaan denken. Zij zijn meer door-drongen van de weerbarstigheid van de praktijk. Ze hebben hun onschuld verloren.

Dat geldt in zekere zin ook voor Waslander zelf. 'Toen de Expeditie begon, stonden innovatie en talentontwikkeling hoog op de politieke agenda. Ik hoor Herman Wijffels nog zeggen: "We kunnen geen splinter talent missen." Talent in de breedste zin van het woord, cognitief, muzikaal, sportief, et cetera. Expeditie durven, delen,

der. Maar die tijd is er vaak niet. Toch blijkt uit ons onderzoek dat scholen die desondanks innoveren productiever zijn, mits die innovaties gericht zijn op vakinhoudelijke ontwikkeling, profilering van de school en professionalisering van de docenten. De verschuiving van brede talentontwikkeling naar de nadruk op basisvaardigheden is een voorbeeld van hoe de politiek soms innovaties doorkruist of belemmert.'

Opbrengstgericht werken ligt een

Innoverende school is productief

doen is daar destijds bij aangehaakt. Maar in de tussentijd is de discussie in het hele land veranderd. Het gaat nu bijna alleen nog maar over taal en rekenen. Veel Expeditiescholen hebben hun doelen gehaald, maar die zijn in zekere zin in de marge beland. Er zijn zelfs scholen die vanwege de nieuwe nadruk op basisvaardigheden hun concept hebben aangepast. En dat is jammer. Want niemand ontkent dat rekenen en taal belangrijk zijn, maar het is wel wat beperkt als belangrijkste doelstelling voor alle leerlingen en het hele voortgezet onderwijs.'

De wispelturigheid van politiek en samenleving is een van de factoren geweest waarmee de Expeditie de afgelopen jaren heeft leren omgaan. Waslander: 'Voor innovaties hun weg vinden in een school, ben je jaren ver-

ieder nu voor in de mond. Waslander wordt (bijna) boos: 'Ik hoor steeds vaker mensen zeggen: "Scholen kunnen er morgen mee aan de slag! En het kost geen cent extra." Maar dat is naïef. Ook in de Expeditie is gebleken dat zodra de complexiteit toeneemt, je niet meer van de gemiddelde docent of schoolleider mag verwachten dat hij alle data kan analyseren en kan interpreteren, om er gericht mee aan de slag te gaan. Zeker niet in de hectiek van alledag. Expertise van externen zoals de onderzoekers in ons geval blijkt noodzakelijk. Mijn conclusie is eigenlijk tweeledig: opbrengstgericht werken is een veelbelovende aanpak, maar we mogen niet van docenten en scholen verwachten dat ze zomaar vanzelf morgen op die manier gaan werken. Ze hebben hulp nodig.'

<<

check, act waarvan de innovaties beter werden. Scholen werden gedwongen, zegt Waslander, tussentijds te reflecteren op wat ze aan het doen waren. En omdat de Expeditie drie jaar duurde, werd de cyclus bovendien herhaald wat eveneens de resultaten ten goede kwam. Een manier van werken die staat als een huis en die wel overdraagbaar is.

MINDSET

Het geheim van de smid bij innovatie is uiteindelijk de *mindset* die ontstaat door het cyclisch werken. Docenten, schoolleiders en onderzoekers – ook zij die niet bij het project betrokken waren – zijn het heel erg eens over het belang van praktijkgericht onderzoek. Opvallend is dat docenten en schoolleiders die aan de Expeditie hebben meegedaan, hier genuanceerder over

Warm aanbevolen

Belangrijkste lessen voor wie succesvol wil innoveren in het onderwijs?

- *Bottom up: innovaties passen beter bij dat waar scholen mee bezig zijn wanneer scholen zelf thema's aandragen, dan wanneer vernieuwing top down gedropt wordt.*
- *Ondersteuning: scholen en docenten kunnen professionele, externe hulp goed gebruiken, want niet iedereen is behalve docent ook innovator/onderzoeker.*
- *Schoolleider: niet te onderschatten. Innovatie vraagt veel van zijn tijd en aandacht en veel van zijn know how. Extra know how is vaak welkom, niet iedere schoolleider verstaat de kunst om innovatieprocessen goed te (bege)leiden.*

Stapje verder met de leerbiografie

Op de scholen van het Johan de Witt in Den Haag heeft binnenkort iedere leerling een leerbiografie. Eén A-4tje maakt in een klap duidelijk wat een leerling gepresteerd heeft én wat hij wil bereiken. 'Het is een nieuwe manier van denken en werken.'

tekst Carolien Nout

foto Rob Niemantsverdriet

Een leraar biologie die pas bij het Kerstrapport door heeft dat een leerling slecht scoort omdat hij een leesachterstand heeft? Dat overkomt ze niet meer op de Johan de Witt Scholengroep. De school met vijf vestigingen in een van de moeilijkste wijken van Den Haag houdt de vinger aan de pols met de introductie van de leerbiografie voor alle leerlingen. Het City+College, een school voor mavo, havo en vwo, en het Varias College, voor vmbo, werken er als eerste mee. De andere drie zullen snel volgen.

'De leerbiografie is een soort leerlingvolgsysteem, maar dan met veel

extra's', legt beleidsmedewerker Thea Fijten uit. Zij maakte deel uit van de projectgroep die de leerbiografie ontwikkelde en introduceerde.

SUPERVOLLEDIG

'Onze beginvraag was: welke gegevens van leerlingen hebben wij nodig als we hun groei in kaart willen brengen? Wat bepaalt precies hun leersucces? Je moet dus goed weten wat je verzamelt en wat je vervolgens met die gegevens doet.'

'Daar hebben we hulp van onderzoekers bij gehad', zegt Fijten. Samen met de Universiteit Leiden en het Kohnstamm Instituut en met on-

dersteuning van Expeditie durven, delen, doen, brengt het Johan de Witt het idee van de leerbiografie nu in de praktijk. Directeur van het City+College, Anne Segeren, laat een uitdraai van een willekeurige leerling zien die eenvoudig vanuit het schooladministratiesysteem Magister is te maken. De feiten en cijfers, die zich voorheen verspreid in de administratie van de school bevonden, of bij de zorgcoördinatoren, staan nu overzichtelijk op een rij.

'De leerbiografie', zegt Segeren, 'is gebaseerd op vier pijlers. Allereerst de feiten en cijfers over de leervorderingen. Ten tweede staat er specifieke informatie in over de leerling, bijvoorbeeld of hij dyslexie heeft, wat zijn IQ is en de absentiecijfers. En ten derde: de interventies en acties die op het leerproces van een leerling zijn gericht.'

En de vierde pijler? 'Heel belangrijk: de wensen en ambities van de leerling zelf', legt Segeren uit. 'In het persoonlijk ontwikkelingsplan, POP, komen die heel concreet aan de orde. Alle mentoren bespreken met iedere leerling wat hij wil bereiken – behalve een diploma halen natuurlijk. Wat kan en wil hij nog meer? Wat wil hij verbeteren en wat is daarvoor nodig? Alles is erop gericht leerlingen net een stapje verder te krijgen en hun ontwikkeling slim te versnellen.'

Wanneer gaan ze klieren?

Christine Espin, onderzoeker van de Universiteit Leiden (orthopedagogiek), hielp het Johan de Witt College met het verzamelen van de juiste gegevens over leerlingen en de interpretatie ervan. 'Mijn ervaring met docenten is heel positief. Ik voel me zeer welkom op de school. Het is geweldig om te zien dat deze ontwikkeling de goede sfeer bepaalt. Als docent wil je precies weten hoever een leerling is in zijn ontwikkeling. Door veel te toetsen en te monitoren kom je dat goed te weten. Ook voor goede leerlingen kan het handig zijn, want je kunt snel zien of ze voortgang boeken, bijvoorbeeld met een tweede taal. Momenteel buig ik me over onderzoek naar leergedrag: welk leergedrag is nodig in een les om goed te kunnen leren? Hoe lang mag een lestaak duren, wanneer luisteren of werken leerlingen het best en wanneer gaan ze klieren? Ook observatie van het gedrag van de leerkracht en de effecten daarvan maken deel uit van het onderzoek.' / CN

FOTO: UNIVERSITEIT LEIDEN UFB PHOTO & DIGITAL BEN GRISHAVER

De wensen en ambities van leerlingen staan ook in hun leerbiografie. Alles is erop gericht ze net een stapje verder te krijgen.

Het is allemaal nog maar het begin. Want met al die data moeten docenten aan de slag. 'Het is een nieuwe manier van denken en werken', meent Segeren. 'Docenten pakken als team leerachterstanden aan en kijken goed wat een leerling verder kan helpen. Ze zoeken actief naar oplossingen. Want je moet iets doen als een op de drie leerlingen in je klas moeite heeft met begrijpend lezen,

Meer grip op leerproces van kind

procentenberekening of met bepaalde studievaardigheden.' Fijten vult aan: 'Het team is zo verantwoordelijk voor het leerproces. Elke zes weken kijken ze hoe het ervoor staat en of er vooruitgang is. Dat is dus veel intensiever dan de gebruikelijke drie rapportbesprekingen per jaar.'

Interessant is dat de leerbiografie extra informatie oplevert. Je kunt resultaten van individuele leerlingen bij afzonderlijke vakken over een aantal jaren laten zien. Handig, want zo zien docenten aan het begin van het schooljaar al hoe ver elk kind is en wat zijn voorgeschiedenis is. Het

is ook mogelijk een biografie van een hele klas uit te draaien die in een oogopslag de knelpunten toont. De leerbiografie is zo opgesteld dat elke afzonderlijke school ermee kan werken, ongeacht verschillen in leerlingpopulatie.

Fijten: 'Eenduidigheid over leerdoelen, normering en toetsing zijn belangrijk om leervorderingen te kunnen beoordelen. Wij organiseren

bijeenkomsten voor docenten om ze te leren wat de cijfers en scores betekenen, ook als je de diepte ingaat.' Segeren: 'Het werkt het beste vanuit de praktijk en dat breidt zich als een olievlek uit. Docenten zijn enthousiast. Ze vragen bijvoorbeeld of ze een

bepaald programma mogen aanschaffen. Dat werkt heel anders dan dat je het van bovenaf oplegt.'

In het begin waren sommige docenten bang voor administratieve rompslomp of extra belasting. Maar die vrees verdween snel, vooral omdat de leerbiografie gemakkelijk vanaf het smartboard bij te houden is, aldus de directeur. 'We zoeken naar hulpmiddelen die het onderwijs verbeteren, maar die docenten niet zwaar belasten', licht Fijten toe.

'Het gaat niet alleen om het repareren van leerachterstanden, het gaat veel verder. Met de leerbiografie krijgen we meer grip op het hele leerproces van het kind. We kunnen zo beter samenwerken. De school, de docenten, de leerling en zijn ouders zijn de betrokken partijen. Ik noem het ook wel de complottheorie.'

<<

De 4 pijlers van de leerbiografie:

1. Cito-score, schooladvies basisschool, cijfers VAS
2. Leerling-specifieke data (IQ, absentiecijfers)
3. Leerkrachtinterventies (Wat doet docent extra voor deze individuele leerling?)
4. Persoonlijk ontwikkelingsplan met wensen en ambities leerling

Voor meer info, zie www.vo-raad.nl/brochures/opexpeditie.

Innoveren met de deur open

Docenten van het Da Vinci College in Leiden onderzochten vier schooleigen innovaties. Voor sommigen was het even wennen dat collega's hen systematisch volgden. Intussen zien ze vooral voordelen: 'Verbeterpunten worden heel concreet.'

Tekst Truus Groenewegen

Foto's Allard de Witte

'Eigenlijk onderzocht zij de plannen in mijn hoofd. Alsof je een zaadje uitpluist voordat er überhaupt iets is. Al die vragen: "Wat wil je precies?" "Hoe

denk je dat te doen?" Verschrikkelijk! Ik dacht: geef me eerst de kans om iets te doen!' Docent Myra Warmer, initiator van Peer Support, moest er wel aan wennen dat 'haar' project werd onderzocht door haar collega Marie-José van der Voort. 'Ik zet altijd eerst de grove lijnen uit en stel al doende dingen bij. Maar het is logisch dat een project meteen onderzocht wordt, anders zie je geen ontwikkeling.' Ook

voor Van der Voort was het een experiment. 'Je moet erin groeien, want dat je elkaars werk onderzoekt, is natuurlijk nieuw.'

Warmer wilde met Peer Support leerlingen uit verschillende jaren georganiseerd met elkaar in contact brengen. *Peer leaders*, leerlingen uit klas 3, maken

Universiteit van Amsterdam (UvA) trainden en begeleiden hen. 'De docenten waren heel betrokken', zegt Gonny Schellings van de Interfacultaire Lerarenopleidingen van de UvA. 'Hun onderzoek had een grote eigenheid. Met de instrumenten die zij gebruikten, zoals *learner reports* en interviews, kun je de uitvoering van een idee prachtig in kaart brengen.'

VRIJHEID

Ze vond het knap dat de deelprojectleiders hun deuren openzetten. 'Een naaste collega komt immers alles opschrijven en kritisch volgen. De docentonderzoekers slaagden er goed in het gevoel van beoordeling bij de ander weg te nemen en te zorgen voor vrijheid in het gesprek.'

Warmer ontdekte gaandeweg dat het

Kritische collega? Geef hem ruimte

brugklassers wegwijs op school. *Peer tutors* zijn bovenbouwers die onderbouwleerlingen helpen met een bepaald vak.

HIATEN

Warmer en Van der Voort waren één van vier koppels op het Da Vinci College in Leiden, die voor Expeditie durven, delen, doen een project uitvoerden en onderzochten. Zij vormden, onder leiding van een onderzoekscoördinator, een onderzoeksteam. 'Echte' onderzoekers van de

onderzoek hielp haar project te verbeteren. 'Door de vragen van Marie-José leerde ik steeds beter formuleren wat ik wilde.' Omdat Van der Voort signaleerde dat een duidelijk programma voor de *peer leaders* ontbrak, beschreef Warmer wat van hen wordt verwacht en wat hun taken zijn. Bovendien overlegde ze met mentoren over een grotere rol voor de *peer leaders* in de studiebegeleiding. 'Door het onderzoek zie je waar de hiaten zitten. Het levert heel concrete verbeterpunten op.' Van der Voort onderzocht hoe Peer Support bijdraagt aan onderlinge

Marie-José van der Voort: 'Hoe denk je dat te doen?'

binding, betrokkenheid en talentontwikkeling. Zij constateerde dat *peer leaders* socialer waren geworden. De brugklassers op hun beurt vinden het heerlijk als ze oudere leerlingen kennen. Voor die positieve uitkomsten moesten leerlingen elkaar wel daadwerkelijk ontmoeten en daar ging het regelmatig mis. Zeker bij de *peer tutors*. Roostertechnisch was het complex om een kloppende match te maken. Vervolgens werden gereserveerde uren vaak gebruikt voor andere zaken, zoals toetsen. Een gemiste kans, volgens Van der Voort, want het onderzoek wees uit dat de effecten groter waren naarmate leerlingen meer contact hadden. De staf van het Da Vinci is nauw betrokken bij het project. Afdelingsleider Astrid Buijs is coördinator van de stuurgroep Expeditie, Dorine Schilperoort is coördinator innovatie. Samen kijken zij voortdurend wat op schoolniveau nodig is om projecten goed te laten verlopen. 'Als je gaat innoveren, breng je een systeem uit evenwicht. Je moet accepteren dat dan altijd een tegenbeweging ontstaat.' Schilperoort: 'En er gebruik van maken. Je kunt zorgen dat mensen hun kracht inzetten voor jouw doel en dat leidt soms tot grote resultaten. Een docent die behoorlijk kritisch was, hebben we bijvoorbeeld een belangrijke plek in de organisatie gegeven. Je moet ook zorgen dat iedereen weet wat er speelt. Pakten we dat goed aan? We vonden het belangrijk om als directie niet alleen goed te luisteren, maar bepaalde dingen ook gestructureerd te onderzoeken. Daarom hebben we het onderzoeksteam, buiten het kader van de Expeditie, een onderzoek naar de communicatie laten doen.'

Van de acties waartoe dat inspireerde, bleek bijvoorbeeld "Aan tafel met..." een succes. Dan waren tijdens de lunch een aantal stuurgroepleden aanwezig, schoven collega's aan en ontstond een gesprek. Schilperoort: 'Tijdens zo'n lunchgesprek brachten docenten naar voren dat ook buiten de deelprojecten mensen hun lespraktijk innoveerden.

Open leergemeenschap

Peer Support draagt als deelproject bij aan de grotere innovatie 'talentontwikkeling in een maatschappelijke context'. Het Da Vinci College in Leiden beoogt hiermee 'een open leergemeenschap te stimuleren, waarin leerlingen betekenisvol leren en waar aandacht is voor diversiteit'. Dit in combinatie met het motto van het Da Vinci: 'Werken aan je talent'. Uitgewerkt in specifieke doelen is dat bijvoorbeeld 'leren van elkaar' of 'leerlingen voelen zich veiliger in de school'. Elf docenten kregen de kans een projectidee uit te voeren dat vorm geeft aan de innovatie. / TG

Dat gaf me weer een breder perspectief, want die docenten moet je natuurlijk ook benaderen als het over innovatie gaat.' Zij vertrouwt er, met Buijs, op dat de onderzoekscultuur wortel heeft geschoten. Buijs: 'Als je wilt dat een innovatie blijft voortbestaan, moet je zorgen dat onderzoek inhaakt op verschillende niveaus binnen je organisatie. De kansen liggen hier goed, want op diverse plekken en om verschillende redenen zijn vragen naar onderzoek ontstaan.' Ook de kenniskringen van docenten die dit schooljaar worden opgezet, moeten ervoor zorgen dat de animo niet verdwijnt.

IDEAAL

Van der Voort gaat door als docentonderzoeker, zeker nu het onderzoeksteam voorlopig nog een vaste onderzoeksmiddag heeft. Het stimuleert haar dat ze door objectief en systematisch onderzoek kan bijdragen aan onderwijskwaliteit. 'Vanuit de knelpunten geef je aanbevelingen en daardoor wordt een project steeds mooier.'

Warmer is bezig ook voor de *peer tutors* het programma te verbeteren, want het onderzoek heeft haar ervan bewust gemaakt hoe essentieel dat is. 'In een implementatieplan beschrijf je het ideaal, maar de praktijk vergt een duidelijk systeem. Nu ik de bedoeling van het project duidelijker heb omschreven, weten leerlingen en collega's veel beter waar ze aan toe zijn. We hebben van tevoren met elkaar afgesproken hoe we het gaan doen en daar kan ik collega's in de wandelgangen even op aanspreken. Ik kan nu ergens op terugvallen.' <<

Myra Warmer: 'Geef me eerst de kans iets te doen!'

IJburg College haalt slagingspercentage van 94 procent

Alles overnieuw

Eén A4-tje. Dat vormde op 1 januari 2006 de basis van het IJburg College in Amsterdam. Alles was nieuw: de wijk, de school en het onderwijskundig concept. En toen kwam Expeditie durven, delen, doen langs. Rector Lou Brouwers: 'Het was echt een cadeautje'.

Het concept

Het IJburg College wil kinderen zo veel mogelijk laten leren over zichzelf en de wereld. De school kent een ritme met wisselende leeractiviteiten, afgestemd op de verschillende leerstijlen. De leerlingen beginnen en eindigen de dag met hun mentor in een heterogene stamgroep en werken 's middags op hun eigen niveau in een modulegroep. Thematisch, vakoverstijgend onderwijs vormt de kern van het onderwijsaanbod. Een speciaal thema-lerenteam heeft voor de onderbouw vanuit het leergebied mens&maatschappij en de vakken Nederlands en themavaardig een themacyclus van twee

jaar ontworpen. Waar mogelijk sluiten andere vakken hier inhoudelijk bij aan. Per jaar worden zes thema's van zes weken aangeboden, zoals bijvoorbeeld Oorlog en Vrede of Geschiedenis van Europa. De eerste en tweede klas werken tegelijkertijd aan hetzelfde thema. De leerlingen krijgen in de eerste week een themaboekje met een eindopdracht, inclusief een rubric van de criteria waarop ze worden beoordeeld. In week vier krijgen ze feedback op hun werk, zodat ze in week vijf hun opdracht kunnen verbeteren. Tijdens de 'finale' in week zes laten ze zien wat ze geleerd hebben. / UW

Tekst Ursula Wopereis
Foto IJburg College

Waanzinnig groot, vindt rector Lou Brouwers de opbrengst van Expeditie durven, delen, doen. 'Dankzij dit project hebben we onze school opgebouwd, het was echt een cadeautje. Vakoverstijgend thematisch onderwijs en de talentontwikkeling van leerlingen vormen de kern van ons onderwijsaanbod. Wil je anders werken dan andere scholen, dan moet je echt laten zien dat het werkt, *evidence based*. Met de Expeditie hebben we ons concept, inclusief wetenschappelijke onderbouwing, steviger kunnen vormgeven. We hebben een waslijst aan activiteiten. Er is een compleet curriculum voor de onderbouw met twaalf kant en klare thema's; we hebben een boekje gepubliceerd over onze thematische, vakoverstijgende manier van werken en er staan nog meer publicaties op stapel. Ook de aanpak voor talentontwikkeling bij medewerkers is helemaal uitgewerkt, getest en verbeterd. Bij de

gen zijn heel intensief bezig met het leerproces en zitten op niveau. Sterker nog, er is veel opstroom.' Pieter de Bie, beleidsmedewerker/mentor en projectleider durven, delen, doen: 'We hebben aangetoond dat je de hoge doelen van ontwikkelingsgericht onderwijs kunt behalen én kinderen kunt klaarstomen voor het landelijk eindexamen. Daar zijn we vorig jaar, met een slagingspercentage van 94 procent, heel goed in geslaagd.' Dankzij de Expeditie kon het IJburg College extra bezetting financieren en zo het thematisch onderwijs (zie kader) verder ontwikkelen en borgen.

DIEPTEONDERZOEK

De docenten werden intensief begeleid door Sarah Blom van het ILO. De Bie: 'De twaalf thema's zijn gebaseerd op de kerndoelen en eindtermen van het vak mens&maatschappij. Die hebben we terugvertaald naar de onderbouw, een enorm intensief proces. Blom hield iedereen bij de les: Wat willen

Geschiedenis van Europa: hoe ontwikkel je het vermogen tot historisch redeneren? En bij het thema Filosofie hebben we een experimentele les-serie ontworpen die tekstbegrip en woordenschat moet vergroten.' 'Dat onderzoek vergroot de effectiviteit van je onderwijs', vult Brouwers aan. 'Het structureert niet alleen je werkwijze, docenten maken zich ook een onderzoekende houding eigen die ze kunnen vertalen naar andere situaties.'

GROEIMODEL

Volgend jaar verhuist het IJburg College naar een nieuw gebouw en wordt het huidige onderbouwteam gesplitst in twee deelscholen. Van 355 groeit de school naar 600 leerlingen.

Brouwers: 'Borging en continuïteit zijn essentieel, anders verwatert het concept. En zorgen dat medewerkers goed worden begeleid en zich continu kunnen ontwikkelen. Motivatie is een belangrijke succesfactor. Onze docenten krijgen er een kick van om zo te werken, maar de werkdruk is hoog. Dat kan een valkuil zijn. Daarom hebben we programma's voor talentontwikkeling opgesteld en de begeleiding en coaching van docenten en nieuwe medewerkers versterkt. Vakoverstijgend thematisch werken is een hele intensieve en kostbare business als je iedereen optimaal wilt faciliteren in tijd en mogelijkheden. Gelukkig zijn we in de prijzen gevallen voor SLOA-middelen, zodat we het hele traject in de bovenbouw kunnen voortzetten (subsidie landelijke onderwijsondersteunende activiteiten, red.).'

'Onderzoek vergroot de effectiviteit van ons onderwijs'

meeste scholen heeft de Expeditie iets aan het bestaande curriculum toegevoegd en is één innovatie uitgevoerd. Bij ons was de durven, delen, doen-innovatie een integraal onderdeel van ons onderwijs en onze aanpak.'

BENCHMARKEN

Het IJburg College heeft een eigen onderwijsconcept, maar heeft de prestaties de afgelopen drie jaar met de Cito VAS-toetsen continu getoetst aan de maatstaven van het reguliere onderwijs. Het Interfacultaire Opleidingsinstituut (ILO) van de Universiteit van Amsterdam maakte daarnaast zogenaamde *learner reports* op basis van vragen over leerstijlen, motivatie en schoolbeleving. Brouwers: 'Daardoor kunnen we *benchmarken*. Met de uitkomsten kun je aan ouders en de buitenwacht aantonen dat je weliswaar anders werkt, maar wel tot goede resultaten komt. Onze leerlin-

jullie dat de leerlingen na zes weken hebben geleerd? Wat is de kern? Ze bewaakte heel nadrukkelijk de cyclus van ontwerpen, uitvoeren, evalueren en verbeteren. Daarnaast deden we verdiepend praktijkonderzoek naar de verschillende onderwijsthema's. Bij het thema (Ver) kiezen: hoe verwerf je sleutelinzichten? Bij het thema

Lef en expertise

'Het IJburg College heeft onderzoeksmatig werken echt geïncorporeerd en voor de onderbouw een evenwichtig curriculum neergezet', vindt Sarah Blom, onderzoeker van het ILO. 'Het team heeft veel expertise en vooral veel lef. Medewerkers durven over de grenzen van hun vak te denken en willen het samen doen. Maar de lat ligt hoog en daar moet je als onderzoeker rekening mee houden. Wat je doet, moet niet alleen goed zijn voor het onderzoek, maar ook voor de school. Anders werkt het niet. De schoolloopbanen van de kinderen krijgen van mij een dikke plus. Zeker in de eerste cohorten zitten meer opstroomers dan afstroomers. Het slagingspercentage bij de vmbo-k en vmbo-t was 94 procent in 2010. Dat is een prachtig resultaat.' / UW

<<

Drachten tevreden met drempel voor de havo

Scholengemeenschap Singelland in Drachten kampte met aansluitproblemen tussen vmbo en havo. Expeditie durven, delen, doen II bood de kans in kwaliteitszorg te investeren en een systematische oplossing te zoeken.

Tekst Filip Bloem
Foto Kars Tuinder

‘Kwaliteitszorg is in mijn ogen een hefboom. Met goed cijfermatig onderzoek naar de prestaties van leerlingen kun je problemen signaleren en op de agenda zetten. Maar vervolgens gaat het erom wat die cijfers precies betekenen. Dan begint het echte werk.’ Rixt Koen werkt al zes jaar op scholengemeenschap Singelland in Drachten en is samen met een collega verantwoordelijk voor de kwaliteitszorg op zes vestigingen (drieduizend leerlingen). Geleidelijk aan probeert ze kwaliteitszorg in te bedden in het dagelijkse reilen en zeilen van de school.

INSTROOMNORM

Een probleem dat Singelland wilde oplossen, waren tegenvallende prestaties in havo-4. Docenten legden een verband tussen de vele zittenblijvers

en de relatief hoge instroom vanuit het vmbo. Maar klopte dat verband of waren er ook andere factoren? Op Singelland bedroeg de instroom vanuit het vmbo ruim dertig procent, terwijl het landelijk percentage op twintig ligt. Koen: ‘Ons vmbo ligt direct naast het lyceum met de havo. Dat versoepelt de overstap. Veel ouders vinden het prettig dat hun kind in ongeveer dezelfde omgeving naar school gaat.’ Feit is dat veel instromers op de havo problemen kregen. Bijna veertig procent van hen verliet de school zonder diploma. Het Singelland besloot tot het instellen van een instroomnorm, zoals die op veel havo’s al bestaat. Vmbo-leerlingen hebben nu minimaal een zeven gemiddeld nodig om naar de havo te mogen. Recent was er veel kritiek op dit instrument in de landelijk media, omdat het vmbo’ers te veel zou belemmeren bij het ‘stapelen’. De ervaring van het Singelland is anders, mede omdat de instroomnorm ingebed is in een geheel van maatregelen om vmbo’ers te helpen. Er werd een werkgroep samengesteld met kernteamleiders, decanen en de rector, die de ‘warme overdracht’ introduceerde: alle vmbo’ers die willen overstappen naar de havo, worden voortaan besproken op basis van een adviesformulier, ontwikkeld

Beter innoveren met kwaliteitszorg beschrijft de opbrengsten van Expeditie II: waaraan hebben scholen concreet gewerkt? Uit onderzoek blijkt: het verbinden van vernieuwingen aan kwaliteitszorg leidt tot meer effecten bij leerlingen.

Bestel via www.vo-raad.nl/brochures

door docenten (met subsidie van Expeditie durven, delen, doen). Op het formulier vullen docenten in hoe de leerlingen scoren op competenties als zelfstandigheid, werkhouding en abstractievermogen. Koen: 'Zulke "zachte" factoren zijn vaak net zo belangrijk voor hoe een leerling het gaat doen, als de "harde" cijfers op het rapport.'

Een ander aandachtspunt was de voorlichting aan ouders en leerlingen, die nu meer ingaat op de verschillen tussen havo en mbo. Koen: Veel ouders hebben een voorkeur voor de havo. Maar kinderen die praktisch zijn ingesteld, krijgen problemen met de theoretische leerstof. Daar schiet

niemand iets mee op. Leerlingen op de juiste plek krijgen, daar gaat het om.' Ook nieuw is dat vmbo'ers in hun laatste jaar al worden voorbereid op een overstap. Uit interviews met leerlingen bleek namelijk dat de havo-lessstof vaak niet goed aansloot bij hun voorkennis.

MOEIZAAM

De inzet van kwaliteitszorginstrumenten in het onderwijs gaat moeizaam. Het ITS onderzocht dit en andere kwaliteitszorgprojecten van Expeditie durven, delen, doen (zie kader) en signaleerde flink wat weerstand. Circa veertig procent van degenen die de vragenlijsten

van het ITS invulden, gaf aan dat ze kwaliteitszorg met extra papierwerk en bureaucratie associëren. Geen bemoedigende uitslag.

Koen herkent het probleem, maar is optimistisch: 'Het gaat erom docenten al vroeg bij kwaliteitszorgprojecten te betrekken. Als zij vragenlijsten moeten invullen, moeten wij ervoor zorgen dat het vragen zijn die hen ook bezig houden. Op Singelland hebben we een aantal jaren terug kwaliteitszorg systematisch aangepakt. We gingen met de directeuren van onze zes locaties bij elkaar zitten en begonnen met een heel basale vraag: "Hoe weet ik of mijn

lees verder op pag. 12 >>

Leerlingen op de juiste plek krijgen, daar gaat het om.

<< **Drachten tevreden**

vervolg van pag. 11

school goed functioneert?" In die sessies kwamen vervolgvragen en aandachtspunten naar voren, die de basis vormden voor nieuw beleid. Het is de bedoeling dat mensen zelf vragen gaan stellen, knelpunten identificeren en over oplossingen nadenken. Zo'n aanpak kost tijd, zeker, maar die win je later weer terug. Innovaties werken alleen als er draagvlak voor is.'

Ook de docenten zijn positief. Jenet van der Veen is docent Nederlands op de vmbo-locatie van het Singelland. Om de aansluiting te versoepelen, besteedt zij in haar lessen nu aandacht aan havo-stof. 'Ik moet meer voorbereiden. Maar veel werk is het niet en het heeft resultaat.' Om de vinger aan de pols te houden worden de leerlingen uit havo-4 eens in de twee jaar bevroegd over

Vmbo'er maakt carrière dankzij kwaliteitszorg

Het ITS-rapport concludeert dat scholen nog wel eens moeite hebben de resultaten van hun projecten systematisch te meten. Hoe gaat dat op Singelland? Koen: 'Ten eerste volgen we cohorten leerlingen cijfermatig. Gaan de resultaten inderdaad omhoog?' Dat lijkt het geval. De achttien leerlingen die als eerste volgens de nieuwe regeling vanuit het vmbo naar de havo zijn overgestapt, doen het bijna allemaal prima. Koen: 'We zien dat hun cijfers gemiddeld niet meer dan een punt zakken. Wat dat betreft is die zeven als instroomnorm dus een goede keuze gebleken.'

de aansluiting: 'Hun mening houdt je scherp.' Verder komt de ingestelde werkgroep een paar keer per jaar bijeen. Koen: 'Het beoordelen van de effectiviteit is natuurlijk belangrijk. In mijn ervaring werkt de methodiek van plan - do - check - act goed. Die helpt de juiste vragen te stellen en uiteindelijk te evalueren. Een innovatie kan op papier nog zo mooi zijn, als het niet blijkt te werken moet je er mee stoppen. Als het goed aangepakt wordt, betekent kwaliteitszorg dus echt niet alleen maar meer regels en procedures.'

Plannen afronden

Scholen hebben bij innovaties baat bij de toepassing van kwaliteitszorginstrumenten. Dat concludeert het ITS in het rapport **Beter innoveren met kwaliteitszorg** over de vijftig projecten van *Expeditie durven, delen, doen II*. Het onderzoek is gebaseerd op webenquêtes onder alle betrokkenen en aanvullende interviews op twintig scholen. Vrijwel alle deelnemende scholen zijn tevreden over de innovatieprojecten, maar scholen die de kwaliteitszorgwerkwijze plan - do - check - act (PDCA) hanteren, brengen meer onderwijsveranderingen tot stand en de tevredenheid is er hoger. Hoewel de PDCA-cyclus steeds meer ingeburgerd raakt, hebben veel scholen moeite met het opstellen van objectieve criteria om de resultaten van een innovatie te meten. Ook bestaan er nog veel twijfels over het vermeende bureaucratische gehalte van kwaliteitszorg. Deelname aan de *Expeditie* is voor de meeste scholen geen aanleiding de kwaliteitszorg fundamenteel anders in te richten. Het ITS signaleert wel een groeiend besef dat onderwijsinnovaties profiteren van een stelselmatige aanpak. / **FB**
Voor meer info zie www.vo-raad.nl/brochures.

Stoom

Onderzoekers denken soms wat te makkelijk over kennisnetwerken. Dat vinden Linda Odenthal (consultant CPS) en Bregje de Vries (lector Hogeschool Arnhem Nijmegen), als onderzoekers betrokken bij het Innovatieproject van de VO-raad. Zij schreven twee onderzoeksrapporten over kennisnetwerken in *Expeditie durven, delen, doen*. Conclusie: docenten en managers hebben het druk, dus er moet een goede reden zijn om in zo'n netwerk te gaan zitten, het tijdstip moet 'voegen' en iedereen moet het gevoel hebben dat er wat te halen valt.

Onderdeel van *Expeditie durven, delen, doen* was de facilitering van kennisnetwerken voor deelnemende scholen.

Is dat gelukt?

Odenthal: 'De gedachte was dat scholen van elkaars ervaringen konden leren. Toch lieten ze zich lang niet allemaal verleiden tot deelname. Uit onderzoek blijken de redenen

Succesvolle kennisnetwerken

Kennis delen is een belangrijk doel van Expeditie durven, delen, doen. Dat blijkt makkelijker gezegd dan gedaan. Kennisnetwerken zijn lastig te managen, maar het **kán** wel.

afblazen én plannen maken

divers. Deels hebben ze te maken met de gevoelens die innovatie opwekt. Vernieuwing heeft consequenties op verschillende niveaus: voor docenten zelf, voor de dagelijkse gang van zaken en voor collega's en leerlingen. In de praktijk blijken docenten pas in de laatste fase van een innovatieproject bereid en geneigd tot het delen van kennis.'

De Vries: 'Gelijkwaardigheid is op dat moment essentieel. Mensen moeten het gevoel hebben dat ze méédoen en niet alleen ideeën consumeren die ergens buiten de school zijn ontwikkeld.

is weer ongewenst, want dan valt er onvoldoende te leren.'

Herkenning en emotionele ondersteuning zijn belangrijke pluspunten van een goed draaiend kennisnetwerk, schrijft u. Kennis is minder belangrijk?

De Vries: 'Kennis is een breed begrip in kennisnetwerken: het gaat niet alleen om informatie, maar ook om houding, openheid, sfeer, processen. Docenten hebben niet alleen behoefte aan kant en klare producten, maar ook aan het uitwisselen en afstemmen van gevoelens, het toetsen van plannen of het

te weten, maar al wel veel meer dan de collega's. Waarom zouden ze dan hun kostbare tijd verspillen? In beide gevallen wordt kennis zo opgesloten in de organisaties in plaats van dat andere organisaties (scholen of onderzoekers) er van profiteren.'

Wat zijn uw aanbevelingen voor wie een kennisnetwerk wil beginnen?

Odenthal: 'Hoewel veel pleit voor een informele agenda en setting, is formele facilitering wel noodzakelijk. Mensen moeten tijd krijgen voor deelname aan een kennisnetwerk. Ook blijkt een

Een 'alien buffet of ideas' is dood in de pot

Zo'n *alien buffet of ideas* is dood in de pot: ze worden (soms onbewust) verworpen. Een mechanisme dat iedereen zal herkennen die wel eens aan een, laten we zeggen minder interactieve, workshop heeft deelgenomen. Aan de andere kant, teveel gelijkwaardigheid

ontwikkelen van nieuwe ideeën. Juist dan wordt een kennisnetwerk ervaren als een nuttig duwtje in de rug.'

Odenthal: 'Al zijn er natuurlijk altijd scholen die het allemaal niet nodig vinden. Zij denken zelf alle kennis in huis te hebben of nog niet voldoende

inhoudelijk coördinator een belangrijke sleutel tot succes. Iemand die regisseert in de waan van de dag en de opbrengsten van een kennisnetwerk zichtbaar maakt.'

Voor meer info zie www.vo-raad.nl/brochures/kennisnetwerken.

<<

Meer balans in profielkeuze dankzij relatie bedrijfsleven

Luiken moeten open

Op het Heerbeek College in Best starten alle 5vwo'ers die het vak management&organisatie volgen, een eigen bedrijfje. De winst: meer gemotiveerde leerlingen en betere leerprestaties.

Tekst Bea Ros

Foto's Maarten Hartman en Eric van Laarhoven

Drie jaar geleden had het Heerbeek College een vacature voor een docent economie en management&organisatie (m&o). Ton Kox, destijds adjunct-directeur vwo, zag een kans: 'Ik vroeg me al langer af hoe we ons onderwijs uitdagender konden maken. Voor mij ligt de sleutel in samenwerking met het bedrijfsleven. En bij vakken als economie en m&o moeten daarvoor toch mogelijkheden zijn.' Nevendoel was om meer leerlingen te interesseren voor het profiel economie&maatschappij (e&m). Anders dan op veel vo-scholen was dit profiel onder- en waren de beide bètaprofielen met 65 procent oververtegenwoordigd. 'Maar zoveel bèta-talent hebben we nu ook weer

niet, wat betekent dat leerlingen uitvalen', vertelt Kox. 'Het was dus zaak om de andere profielen aantrekkelijker te maken en zo meer balans in de profielkeuze te brengen.'

Koos Hekerman was de gezochte man. Hij kwam van De Rooi Pannen, de Tilburgse mbo-opleiding die als eerste in Nederland een eigen door leerlingen

Company. Ze vonden in de lokale Rabobank een partner.

ONDERNEMINGSPLAN

Junior Company gaat zijn derde schooljaar in. Het is verplichte kost voor alle leerlingen uit 5vwo met het vak m&o. Een van de drie wekelijkse m&o-lessen is hieraan gewijd.

Schaf vergaderingen af

gerund hotel had. Van ondernemen had Hekerman dus wel verstand. Gestimuleerd door Kox ontwierp hij samen met collega Pierre Takx van de sectie economie het project *Junior*

In groepjes van acht richten leerlingen een eigen bedrijfje op. Ze kiezen een product om te verhandelen en schrijven een ondernemingsplan. Dit presenteren ze aan hun accountmanager bij de Rabobank; bij goedkeuring krijgen ze een lening van vijfhonderd euro. Daarnaast moeten ze honderd aandelen van vijf euro verkopen, met de beperking van maximaal vijf aandelen per persoon.

Met dit startkapitaal kopen ze producten in om deze vervolgens met winst te verkopen. In voorgaande jaren ging het bijvoorbeeld om wenskaarten, theemokken, bureaunklokjes en uit China geïmporteerde aircheckers. Mede om btw en belasting te omzeilen gaat de gemaakte winst naar een goed doel dat leerlingen zelf uitkiezen. Dit jaar is dat Stichting Doe een Wens. De leerlingen werken zelfstandig met een uitgebreid werkboek. De overige twee m&o-lessen haken daarbij aan, legt Hekerman uit. 'In de lesmethode komt een ondernemingsplan pas in het

Onderwijs en Ondernemen

Het initiatief van het Heerbeek College staat niet op zichzelf, maar past in een groeiende trend. Het kabinet Balkenende-III stimuleerde ondernemend onderwijs met het Actieprogramma Onderwijs en Ondernemen (2008-2011).

Uit onderzoek blijkt dat onderwijs een belangrijke determinant is voor ondernemerschap. Zo start twintig procent van de jongeren die in het voortgezet onderwijs bij mini-ondernemingen betrokken waren, na hun opleiding een eigen bedrijf. 'Ondernemende kwaliteiten' als creativiteit, zelfredzaamheid, doorzettingsvermogen, een positieve risicohouding en een open blik naar de buitenwereld kunnen het beste jong ontwikkeld worden, aldus een van de uitgangspunten van het actieprogramma. Naast deze economische argumenten zijn er ook onderwijskundige: 'ondernemerschapsonderwijs' biedt leraren de kans hun lessen prikkelender te maken. In 2008 zijn 28 projecten gestart, waarvan negen in het primair en acht in het voortgezet onderwijs. Verder behelst het actieprogramma docenttrainingen en -stages in het bedrijfsleven en regionale netwerken tussen scholen en bedrijven. / BR

www.onderwijsonderneemt.nl

zesde leerjaar aan bod, dat halen we nu naar voren. Zo kunnen leerlingen de theorie direct toepassen in hun eigen bedrijfje.'

De docent verdwijnt naar de achtergrond. Alleen in het begin helpt Hekerman leerlingen op weg. Ze verdelen onderling de taken – zoals inkoop, pr, administratie – en via de 'bedrijfsnotulen' blijft Hekerman op de hoogte van alle vorderingen. Waar nodig kan hij bijsturen en coachen.

GROEPSCIJFER

De school meldde het project aan voor de tweede ronde van Expeditie durven, delen, doen II. Niet alleen om extra subsidie binnen te halen, maar ook om

een kader te hebben voor de kwaliteit van het project. De school monitort de opbrengsten. Uit jaarlijkse enquêtes blijkt bijvoorbeeld dat leerlingen zeer tevreden zijn. 'Ze zijn veel gemotiveerder', vertelt Kox.

Een punt van aandacht bleek de beoordeling. Leerlingen mogen het project laten meetellen als profielwerkstuk. Dat vraagt om een individuele beoordeling. Besloten is dat de docent een groepscijfer geeft en dat elk groepje zelf onderling de punten verdeelt op basis van een door de docent opgestelde lijst met beoordelingscriteria. Als een groepje van zeven bijvoorbeeld een acht krijgt, zijn er 56 punten te verdelen. Bovendien geeft de docent

elk groepje in februari een tussentijdse beoordeling met verbeterpunten om aan te werken.

lees verder op pag. 16>>

En, heb je vandaag nog een goede vraag gesteld? Uit enquêtes is duidelijk geworden welke rollen docenten in het onderzoek rond de Expeditie hebben gespeeld en hoe ze dat hebben ervaren. De conclusie: onder voorwaarden draagt onderzoek bij aan professionalisering.

Bestel via www.vo-raad.nl/brochures

<< **Luiken moeten open**
vervolg van pag. 15

Met de doelstelling meer leerlingen voor het e&m-profiel te interesseren zit de school op de goede weg: bij vermindering van het aantal vwo-leerlingen bleef het aantal dat e&m koos, 45, gelijk. Ook wordt m&o vaker als extra vak gekozen. Cijfers over verhoogde aanmelding voor een economische vervolgstudie (een ander doel) zijn nog niet voorhanden.

VERTAALBUREAU

Ton Kox is inmiddels alweer een stap verder. Hij is adjunct-directeur van het net opgerichte Transfer Office van de school. Doel is bij alle vakken gebruik te maken van het plaatselijke bedrijfsleven. 'Ik ben er heilig van overtuigd dat deze vernieuwing leerlingen motiveert en dat de kwaliteit van het onderwijs omhoog gaat. Er wordt wel eens gepraat over een transparante

school, maar dat is helemaal niet zo.

Er zitten nu nog grote luiken voor scholen, die moeten open.'

Niet alle leerlingen en docenten hoeven ondernemer te worden, maar wel ondernemend. 'Docenten moeten geen standaardlesje afdraaien. Mijn oplossing zou zijn: schaf een groot gedeelte van de vergaderingen af en stel als nieuwe eis aan docenten: word ondernemend. Uit mijn bezoeken aan bedrijven merk ik dat er mogelijkheden te over zijn. Tegen de sectie moderne vreemde talen zei ik onlangs: weten jullie dat hier in Best het grootste vertaalbureau van Nederland zit? Nee dus, daar moet je ondernemend voor zijn.' Het Transfer Office legt contacten met bedrijven en vraagt aan docenten om er iets mee te doen in hun lessen. Ondernemend onderwijs is iets dat leeft (zie ook kader), weet Kox. Diverse scholen tonen interesse voor het project van het Heerbeek College. Van een van de scholen die dit concept overnam, het Willem van Oranje College uit Waalwijk, leende Kox op zijn beurt het idee om een- of tweewekelijks een profiel dag samen met bedrijven in te roosteren. 'Dat vergroot je mogelijkheden enorm. Je kunt natuurlijk niet tegen een bedrijf zeggen: we willen graag samenwerken, maar dat kan alleen maandag het derde of donderdag het vijfde uur.'

didaktief

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

Deze special over Expeditie durven, delen, doen is gemaakt door de redactie van Didaktief en gefinancierd door het Innovatieproject van de VO-raad.

Coördinatie: Fred Chevalking en Monique Marreveld
Auteurs: Filip Bloem, Truus Groenewegen, Monique Marreveld, Carolien Nout, Bea Ros, Ursula Wopereis
Eindredactie: Monique Marreveld
Omslagfoto's: Rob Niemantsverdriet, IJburg College en Kars Tuinder
Vormgeving: FIZZ reclame + communicatie

De special is verschenen in Didaktief, januari/februari 2011, en is verkrijgbaar bij de redactie van Didaktief, redactie@didaktief.nl, of te downloaden op de website, www.didaktief.nl.

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van Didaktief, Molukkenstraat 200, 1098 TW Amsterdam, tel. 020 – 59 000 99, fax 020 – 59 000 98, www.didaktief.nl.

De redactie dankt de volgende sponsor: Innovatieproject VO-raad
Postbus 8282
3503 RG Utrecht
T 030 232 48 00
www.durvendelendoen.nl

<<

Op zoek naar talent focust op talentontwikkeling op Expeditiescholen. Wat betekent dat in de praktijk? Wat doen die scholen concreet om zoveel mogelijk leerlingen te helpen hun talenten te vinden en te ontwikkelen en wat levert dat op?

Bestel via www.vo-raad.nl/brochures